

Aarhus
Teater
Store scene
På kant
med sengen
En sovtekammer scene af:
Alan Ayckbourn

Peter Bysted

»Hvis jeg endda har sparet en kone for et blåt øje«

Håndværk for at more: den engelske dramatiker Alan Ayckbourn

SCARBOROUGH

Det ligger fire timers togrejse fra London – skift i York – og udefra ligner det en teknisk skole, hvad det også var ment som: the Stephen Joseph Theatre in the Round.

Der var 60 til dagens lunchtime show – tag en énakter til frokost – og i aften kommer der nok 300 for at se Brian Thompsons »Patriotic Bunting«. Men det virkelige drama udspiller sig i korridorerne.

Om tre uger begynder prøverne på Alan Ayckbourns nye skuespil. Han skal selv instruere de ti medvirkende skuespillere, premieren er fastsat, men presesekretæren har et problem. »Kunne jeg i det mindste få en titel fra ham«, siger han. »Ellers bliver plakaterne ikke fær-dige«. – Problemet er, at Alan Ayckbourn endnu ikke er begyndt at skrive, og sådan har det været 21 gange før.

Han er selv på vej hjem – hans kalender er ren til prøvestart. Han har en løs idé til den comedy, der helst skal være bedre end de foregående – og han er Englands mest fremtrædende lystspilforfatter.

»Jeg ved også, at en dag vil den idé ikke frem fra baghovedet, når jeg har brug for den. Men først skal jeg rive blade i haven, køre min bil til smøring, reparere garagedøren – når jeg endelig kommer i gang, arbejder jeg til gengæld meget hurtigt. Der går sjældent over fem uger, fra jeg er begyndt at skrive, til der er premiere på resultatet«.

Hvad nu, hvis de ikke vil spille det?

»Se, den risiko løber jeg ikke, for det er mig, der er kunstnerisk leder, så jeg skal selv antage det. Selvfølgelig er det lidt af en luksus, men også et stort ansvar – tænk, hvis det bliver fiasko. Det koster mig fem år af mit liv hver gang, men jeg må indrømme, jeg nyder det«.

Hvorfor bliver det så morsomt?

»Det ved jeg egentlig ikke, men sådan har det været fra starten. Normalt arbejder dramatikere sig langsomt hen mod farcen, der er den vanskeligste at mestre – de plejer at være over 50, før den lykkes. Men det første, jeg skrev, var et lystspil, og jeg kan ikke forklare hvorfor. Jeg er ellers ikke meget for mystik i

Alan Ayckbourn er født i London 1939. Hans far var medlem af the London Symphony Orchestra, hans mor var journalist. Forældrene blev skilt, da han var fem – hans mor giftede sig igen med en bankdirektør. Som 17-årig blev han regissør hos Sir Donald Wolfitt i Edinburgh – det skulle være starten på en skuespiller-karriere. I stedet faldt hans interesse på at skrive og sætte i scene. 1959 blev han tilknyttet the Stephen Joseph Theatre in the Round i Scarborough, hvor han i dag er instruktør og kunstnerisk leder. En kort periode arbejdede han som producer for BBC i Leeds.

den kreative proces – her i Scarborough skal et teater drives som et svømmebad: et sted, folk kommer. Ikke noget, som kun otte procent kan forstå.

Lidt forsinket er jeg begyndt at interessere mig for den latter, et lystspil skal fremkalde – jeg vil helst have, tilskuerne griner for og med det, de ser, ikke af det. Jeg håber selv, jeg er på vej fra farcens elementer til de komiske – situationerne er ikke utrolige, og personerne er rigtige nok. En dag vil jeg gerne skrive et skuespil uden én eneste joke, der får publikum til at grine en hel aften. Jeg er en stor beundrer af Tjekhov for den morsomme sandhed.

Hvorfor begyndte du at skrive?

»Jeg spillede med i en forestilling, som jeg syntes var forfærdelig, og så sagde jeg til Stephen Joseph: »Det her kan enhver idiot skrive bedre«. – »Jamen, så gør det«, svarede han. Det lærte mig, at skuespillere skal være varsomme med at kritisere en tekst; måske bliver de selv tvunget til at skrive en anden«.

Så var du både skuespiller og forfatter?

»Og instruktør, ja. Jeg må indrømme, at jeg i mine første stykker skrev umådeholdent store roller til mig selv – de andre stod et sted i kulissen, og det var ganske skamløst. Men efterhånden blev mit forfatter-jeg og instruktør-jeg utilfreds med mit skuespiller-jeg, og så stod jeg selv i et hjørne af scenen. I dag foregår kampen mellem mit forfatter-jeg og mit instruktør-jeg, det er ren skizofreni, men der er da kun to om den«.

Havde du forbilleder som dramatiker?

»Som jeg altid siger til en ny forfatter: det er ingen skam at

Trevor (Søren Pilmark) og Susannah (Birgitte Bank-Mikkelsen) i et af deres sjældne, smilende øjeblikke med hinanden.

efterligne andre det første par gange, men vælg én fra gennemsnittet, en middelgod dramatiker som mig selv, så det ikke bliver for tydeligt. Det er et håndværk at skrive skuespil, jeg var selv otte om at lære det – men så kendte jeg reglerne, og jeg havde øvelsen.

Det er nødvendigt at kunne skalaerne for at spille små klaverstykker – de færreste begynder jo at komponere dem som Mozart, når de er fire. Reglerne skal indarbejdes, før de kan brydes – og så har jeg været så heldig at have et teater, hvor jeg kunne gøre mine forsøg.

Malcolm (Asger Reher) sammen med sin kone Kate (Susanne Oldenburg). T.h.: Trevor (Søren Pilmark) i et tænksomt øjeblik.

Det er derfor, jeg så gerne stiller det til rådighed for andre. Da jeg begyndte som skuespiller, var der to giganter på den engelske scene: Noël Coward og Terence Rattigan. Men så kom the Royal Court med John Osborne og hele den ny bølge. Jeg vil tro, jeg var påvirket af mindst ni forfattere – Coward, Rattigan, Osborne, Arnold Wesker. Og Harold Pinter gjorde et stort indtryk på mig.»

Har du sigte i dit emne-valg?

»Jeg tror ikke, der er nogen

tema-mæssig lighed mellem mine stykker, selv om der selvfølgelig er aspekter, der udvikler sig fra gang til gang. Som regel rammer jeg noget nyt – døden, for eksempel, i »Absent Friends«. Den forekommer jo ikke så tit i lystspil. Da nogen sagde til mig, at jeg aldrig skrev om lykkelige mennesker (de er nu også så kedelige), lavede jeg »Joking Apart«. Den er om et ægtepar med et smukt hus og smukke børn og alt, hvad de rører ved, bliver til penge. De er så lykke-

lige, at de ødelægger tilværelsen for alle dem, der gerne vil ligne«.

Vil du opnå noget med din komik«

»Jeg tror ikke, teatret kan gøre sig håb om at få indflydelse i historisk betydning – verdensrevolutionen starter ikke på scenen. De fleste socialt og politisk engagerede forestillinger bliver kun set af socialt og politisk engagerede mennesker; resten afskriver dem som venstre- eller højreorienteret bras.

Hvis det skal være, vil jeg da gerne medvirke til, at folk får det lidt bedre med hinanden – bliver mere forstående. Måske kan de genkende sig selv på scenen og finde ud af, at de gør sig nogle helt overflødige be-

Susannah (Birgitte Bank-Mikkelsen) på natligt besøg hos svigerforældrene: Delia (Marianne Flor) og Ernest (Jørgen Fønss).

kymringer. En oplevelse, jeg har haft, kan lyde meget trivial, men er for mig ganske betydningsfuld:

En mand skrev til mig. Han havde set »Absurd Person Singular«, og nogle dage senere kom han op at skændes med sin kone. Han skulle til at stikke hende én, da de begge kom i tanker om en situation i stykket og faldt sammen af grin. Hvis jeg endda har sparet en kone i Yorkshire for et blå øje, er det jo ikke helt forgæves.

JØRN ROSSING JENSEN

Kate (Susanne Oldenburg) i natlig telefonsamtale.

På kant med sengen.
T.v. Susannah
(Birgitte Bank-
Mikkelsen) trøstes i
sengen af svigermor
Delia (Marianne
Flor). Herunder:
Den sengeliggende
Nick (Gert Jeppe-
sen) med sin kone
Jane (Susanne
Breuning).

»På kant med sengen« - en tre-fire døgn

»I mine lysere øjeblikke tænker jeg: så, nu købte du lige vingen til en Concorde«, siger Alan Ayckbourn. Hans skuespil indbringer ham – og det engelske skattevæsen – millionbeløb, og »På kant med sengen« (Bedroom Farce) er en af bedstselgerne.

Han skrev den i løbet af tre-fire døgn, hovedsagelig søvnløse nætter, 1975 – og han karakteriserer den selv som et lystspil (comedy) frem for en farce: situations-komikken er ikke på kant med virkeligheden.

Alan Ayckbourn:

»Efterhånden havde jeg været over hele huset – køkkenet, spisestuen, dagligstuen – så jeg kom til at tænke på soveværelset og på det, der også kan foregå der. Jeg kendte jo selv en mand, der nær havde ødelagt sit ægteskab, fordi han skulle tømre om natten.

Det var også begrænset, hvad der kunne skrives om sex. Jeg mener: når Georges Feydeau nævnte ordet »utroskab«, var det næsten for stærkt. Nu sidder folk jo nærmest og ser på

det. Men jeg tog altså tre soveværelser – det var der plads til – og fire par.

Jeg håber ikke, de er fremmede for nogen. Jeg har da selv været ude for ham, der absolut skulle løse sine problemer på bekostning af andres nattesøvn – som ikke kunne forestille sig, de ikke var helt enestående. Han satte mit eget ægteskab flere år tilbage.

Og så kan jeg da godt se, det er en fiks anordning at placere en anarkist i konventionelle omgivelser. Alle har en halvskør onkel eller fætter – her er det Trevor, der optræder som katalysator. Han bringer galskaben frem i nogle ganske almindelige mennesker, og den eksploderer.

»På kant med sengen« – Alan Ayckbourns 18. skuespil af dem, han taler om – blev ur-opført på the Theatre in the Round i Scarborough 16. juni 1975. Han havde selv sat i scene.

The National Theatre stod for den næste opsætning, instrueret af Peter Hall og Alan Ayckbourn. Den havde premiere 1. marts 1977 på the Alexandra Theatre i Birmingham – og flyttede 16. marts ind på the Lyttleton Theatre, mellemscene i London.

Forestillingen var på repertoiret til august i år, og 7. november blev den genoptaget i West End – på the Prince of Wales Theatre – for en 11 ugers periode. Produktionen fortsætter til Toronto, Washington og en sæson på Broadway i New York.

Trevor (Søren Pilmark) i midten på uheldigt besøg hos vennerne Kate (Susanne Oldenburg) og Malcolm (Asger Reher).

Susannah (Birgitte Bank-Mikkelsen) og Trevor (Søren Pilmark) i vildt håndgemæng, med Malcolm (Asger Reher) som mellemmand.

Herunder: Trevor (Søren Pilmark) i fortrolig samtale med sin gamle flamme Jane (Susanne Breuning).

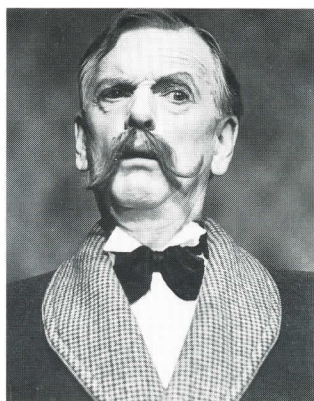
Ayckbourn i Danmark

Aarhus Teater var først med at præsentere et helafteensstykke af Alan Ayckbourn i Danmark. Det var »How the Other Half Loves«, der i efteråret '72 blev en stor succes under titlen »Hvor de dog elsker hinanden«. Edwin Tiemroth og Clara Østø, daværende direktørpar på Aarhus Teater, spillede hovedrollerne sammen med Lho Jansberg, Rita Kristjansen, Asger Bonfils og Nis Bank-Mikkelsen i Johannes Marotts instruktion. Samme stykke opførtes senere på sæsonen på Det ny Teater, under titlen »Deres bedre halvdel er en værre en«, og igen i efteråret '76 på Harald Jørgensen-turneen, hvor det dog endnu engang skiftede titel, til »Hvor er min kone?«

Allerede i efteråret '70 stod Ayckbourns navn første gang

på en teaterplakat i Danmark, nemlig da Det kgl. Teater opførte »Ægteskab«, en teaterunderholdning bestående af otte enaktere af forskellige engelske dramatikere om ægteskab. Ayckbourns bidrag, en enakter på ca. 10 minutters spilletid, hed »Nedtælling«.

»Time and Time Again« opførtes efteråret '73 på Det Danske Teater under titlen »Hva' gør du i mit bed?«. Gladsaxe Teater spillede foråret '75 »Hvad er et køkken uden et hjem?«, den første danske titel for »Absurd Person Singular«. Samme stykke blev en meget stor succes på Aarhus Teater januar '76, nu med titlen »Røg i køkkenet«. Ulf Stenbjørn iscenesatte og Jens-Anker Olsen var scenograf, som det også er tilfældet med aftenens forestilling.

Ernest (Jørgen Fønss).
Nederst: Malcolm (Asger Reher) og Kate (Susanne Oldenburg) beundrer Malcolm's hjemmearbejde.

»Seks på Weekend« er den danske titel på trilogien »The Norman Conquests« bestående af tre selvstændige stykker, med samme medvirkende og foregående på samme tid, i forskellige lokaliteter. På Avenyscenen i København fyldte de tre stykker, »Bordets glæder«, »Hyggen breder sig« og »Lykke i haven«, teatret hver aften i hele sæsonen 76/77. TV-teatret sendte i sommeren '78 de tre spil fordelt over tre søndage i en fremragende engelsk indspilning, og her fik det store TV-teater publikum lejlighed til for første gang at stifte bekendtskab med Ayckbourn.

Gladsaxe Teater havde i januar i år igen Ayckbourn på programmet. »Absent Friends« hed »Sku' gammel venskab«. En komedie som Skuespillerskolen v/Aarhus Teater netop har vist med sine 3. års elever under titlen »Mellem venner« ved præsentationsforestillinger i Stiklingen og på gæstespil på Caféteatret i København.

Aftenens forestilling, »Bedroom Farce«, kommer til januar op på Aveny-scenen i København. B.F.

Delia (Marianne Flor).

Alan Ayckbourns første skuespil i London var »Mr. Whatnot« på the Arts Theatre 1964, men succes'en lod vente på sig til »Relatively Speaking« 1967 – til nu har der stået hans navn over 11 forestillinger i West End.

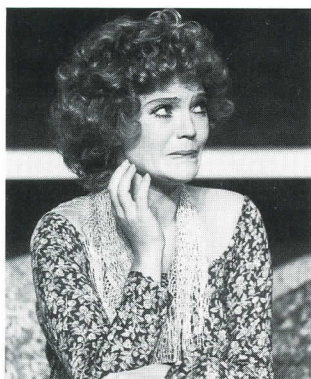
Hans tekster er oversat til 26 sprog, og han er hyppigt analyseret – af John Osborne til »en højreorienteret forfatter af boulevardkomedier«, af Michael Billington til »en venstreorienteret forfatter i en højreorienteret form«.

»Tre uger før prøverne på hans første skuespil gik jeg hen til ham for at få manuskriptet. Han sagde, det ikke var færdigt – »men kom igen i morgen«. Næste dag forklarede han, at der var problemer med at få sluttet tredje akt. »Men nu er det sgu ved at være på tide«. Dagen efter spurgte han, om vi kunne sætte noget andet op i stedet – og jeg sagde nej. Den følgende dag smed han manuskriptet i hovedet på mig«. –

(Ken Boden, direktør for the Theatre in the Round, Scarborough).

Skuespil af Ayckbourn

- »The Square Cat« (1958)
- »Love After All« (1959)
- »Dad's Tale« (1959)
- »Standing Room Only« (1960)
- »Xmas v Mastermind« (1962)
- »Mr. Whatnot« (1964)
- »Meet My Father« (eller »Relatively Speaking«) (1965)
- »The Sparrow« (1967)
- »How The Other Half Loves« (1969)
- »Ernie's Incredible Illucinations« (1969)
- »Me Times Me Times Me« (1970)
- »Time And Time Again« (1971)
- »Absurd Person Singular« (1972)
(»Bedste lystspil 1973«. Evening Standard)
- »The Norman Conquests« (1974)
(»Bedste skuespil 1974«. Evening Standard, Plays and Players)
- »Absent Friends« (1974)
- »Confusions« (1974)
- »Jeeves« (1975)
- »Bedroom Farce« (1975)
- »Just Between Ourselves« (1976)
(»Bedste skuespil 1977«. Evening Standard)
- »Ten Times Table« (1977)
- »Joking Apart« (1978)
-
- »Service Not Included«, TV-spil – sendt 1974

Susannah (Birgitte Bank-Mikkelsen). Bagsiden: Delia (Marianne Flor) og Ernest (Jørgen Fønss) spiser sardiner i sengen.

»Jeg tror ikke, engelsk teater har lidt noget stort tab ved mit fravær som skuespiller. Måske var jeg blevet bedre – jeg nåede da at få store roller. Den vigtigste for mig var nok i Harold Pinters »The Birthday Party«, som han selv skulle instruere i Scarborough. Det var lige efter fiaskoen i London, og vi troede, han var vanvittig med alle de meningsløse gentagelser. Selvfølgelig fulgte vi hans anvisninger – vi blev jo betalt for det; og det var først ved premieren, det gik op for os, hvor spændende det var«. – (Alan Ayckbourn).

